

Variabilitat pragmàtica i fenomenologia deconstructiva.

Jaume Alavedra i Regàs.

Universitat de Barcelona. Departament de Lingüística General.
Gran Via de les Corts Catalanes, 585, Barcelona, 0887.

Universidad Rosacruz Internacional.
Parque Rosacruz, San José (Calif.), 95114, E.U.A.
hebsed@yahoo.es

Resum

El pressupòsit d'aquest treball consisteix en la variabilitat significativa del mot pragmàtica i la seva continuació a la fenomenologia i a la deconstrucció. En la lingüística contemporània, Wittgenstein va escriure que l'ús de la llengua està relacionat amb el seu significat, però això no deixa d'ésser el mateix principi essencial de la pragmàtica. Aquesta disciplina es funda amb Charles Sanders Peirce que elabora un sentit variable del mot, perquè també parla de *pragmaticisme*, un terme veritablement rar. Ho realitza amb conjunció amb William James i el Club Metafísic de Boston. Mentrestant Charles Morris defineix la pragmàtica com a ús. A partir d'aquest moment fundacional es dona un camí paral·lel a la fenomenologia i, prenent-la com a base, es va cap a la deconstrucció. Així hi trobem un fil conductor de l'ús en el referent lingüístic.

Paraules clau: pragmàtica, pragmatisme, pragmaticisme, fenomenologia, *Destruktion*, deconstrucció, gramatologia, textualitat, Escola de Yale, ètica, epistemologia.

Resumen

El propósito del presente trabajo consiste en la variabilidad significativa del término pragmática y su continuidad en la fenomenología y en la deconstrucción. En la lingüística contemporánea, Wittgenstein escribió que el uso de la lengua está relacionado con su significado, sin embargo esto no es más que el principio fundamental de la pragmática. Esta disciplina se funda con Charles Sanders Peirce, quien elabora un sentido variable para la palabra, puesto que nos habla también de *pragmaticismo*, un término extraño. En su formulación colaboró con William James y el Club metafísico de Boston. Poco después Charles Morris define la pragmática como uso. A partir de este momento fundacional tenemos un camino paralelo a la fenomenología y, tomándola como base, se encamina a la deconstrucción. De esta manera existe un hilo conductor del uso en el referente lingüístico.

Palabras clave: pragmática, pragmatismo, pragmaticismo, fenomenología, *Destruktion*, deconstrucción, gramatología, textualidad, Escuela de Yale, ética, epistemología.

Abstract

The aim of this work is going to the variability of the meaning of the word pragmatics, and the remaining shortly afterward in phenomenology and deconstruction. In contemporary linguistics, Wittgenstein wrote that the use of the language is the meaning, notwithstanding that is grounding the pragmatics. This discipline began with Charles Sanders Peirce, who established a variable meaning, since he also talked about *pragmaticism*, an awesome word. In his work took William James and the Metaphysical Club of Boston into account. Meanwhile Charles Morris established pragmatics as use. From now on this is a parallel case with the basic phenomenology and going to the deconstruction. Thus there is a thread leading to the use of the linguistic referent.

Key words: pragmatics, pragmatism, pragmaticism, phenomenology, *Destruktion*, deconstruction, grammarology, textuality, School of Yale, ethics, epistemology.

Taula de continguts:

1. Introducció a la variabilitat de les nocions del terme "pragmàtica".
2. Pragmàtica i fenomenologia històriques.
3. La deconstrucció en el model fenomenològic post-husserlià.
4. Conclusions.
5. Referències bibliogràfiques.

Die Bedeutung eines Wortes ist sein Gebrauch in der Sprache (Wittgenstein 1999: 61).¹

---

¹ La frase que citem del conegut paràgraf 43 de les *Philosophische Untersuchungen* ha pres tanta rellevància històrica que convé que la transcrivim en la seva totalitat, seguint la traducció emprada amb l'èmfasi a l'original, per no deixar-la fora de l'apropiat context: "43. Para una gran clase de casos de utilización de la palabra «significado» —aunque no para todos los casos de su utilización— puede explicarse esta palabra así: El significado de una palabra es su uso en el lenguaje. Y el *significado* de un nombre se explica a veces señalando a su *portador*." Wittgenstein interpola "no per a tots els casos del seu

1. Introducció a la variabilitat de les nocions del terme “pragmàtica”.

90. Nos parece como si tuviéramos que *penetrar* los fenómenos: nuestra investigación, sin embargo, no se dirige a los *fenómenos*, sino, como pudiera decirse, a las *posibilidades* de los fenómenos. Nos acordamos, quiere decir esto, del *tipo de enunciado* que hacemos sobre los fenómenos. De ahí que Agustín se acuerde también de los diversos enunciados que se hacen sobre la duración de los sucesos, sobre su pasado, presente o futuro. (Éstos no son, naturalmente, enunciados filosóficos sobre el tiempo, el pasado, el presente y el futuro.)

Nuestro examen es por ello de índole gramatical. Y éste arroja luz sobre nuestro problema quitando de en medio malentendidos. Malentendidos que conciernen al uso de las palabras; provocados, entre otras cosas, por ciertas analogías entre las lenguas de expresión de determinados dominios de nuestro lenguaje (*Ibid.* 113, l'èmfasi sempre a l'original.)

Una manera àmplia d'entendre les relacions entre el llenguatge, el pensament i la realitat passa indefugiblement per l'ús de la llengua i allò que en resulta de tot plegat. Amb una cita de la coneguda obra de les *Philosophische Untersuchungen*, de Ludwig Wittgenstein, encetem la variabilitat lexicogràfica del terme “pragmàtica”.² La seva cita anterior esmenta els enunciats d'Agustí d'Hipona sobre la duració dels successos i ens indica la relació lingüística amb la realitat. Aquest és el nucli del pressupòsit que cerquem en la nostra comunicació. Ho desenvolupem anant cap a la reunió amb la fenomenologia i acabant-ho amb la teoria de la deconstrucció, amb la qual cosa postulem una continuïtat lingüística que es veu clarament determinada. La metodologia que emprem segueix un quefer historiogràfic que es centra en el moment d'encunyació del terme, al segle Dinou, i en un reguitzell de nocions, que es donen durant el segle Vint. La relació fonamental segueix la formulació wittgensteiniana del terme: el significat d'un mot és el seu ús. A fi de comptes es tracta d'esclarir el llenguatge i de reduir la percepció en el sentit fenomenològic a categories del pensament, sense gaires irrupcions de malentesos i d'ambigüitats en l'ús.³

El terme “pragmatisme” ens porta a la lexicografia històrica, en concret a les darreries del segle Dinou, més que a una forma d'etimologia. Es desenvolupa a través de la fenomenologia i progressa cap a la darrera derivació pragmàtica de la textualitat deconstructiva. El recorregut que fem finalitza en aquesta deconstrucció en incorporar aspectes textuais. El pas deconstructiu es dona quan s'interrelaciona estretament amb l'hermenèutica contemporània. En certa manera tenim un fil conductor que arranca del pragmatisme de Charles S. Peirce (1988, segona part) i que segueix pels actes i productes de la parla en John Austin i pels camins de les paraules en H. P. Grice (1991³). En fi, acabem el recorregut historiogràfic amb la particular versió pragmàtica, si s'eixampla a l'ètica i a l'epistemologia, de R. Rorty (1998).

A l'obra *Pragmatics*, Stephen Levinson (1983: 1) ens indica que el modern ús del terme “pragmàtica” és atribuïble a Charles Morris, tractat a la primera part del segle Vint i molt centrat en aspectes conductuals. Aquest ens indica la relació de paternitat del pragmatisme. A fi de comptes, estem davant d'una relació

ús,” sense especificar-ne més el sentit emprat. Fa una el·lipsi tal com és corrent en la seva argumentació de la filosofia del llenguatge comú i corrent.

² La nostra recerca s'encamina a buscar un fil conductor i la consolidació d'un esquema lexicogràfic del terme “pragmatisme,” a fi i efecte d'“esclarir” les possibilitats cognitives de la noció (*Vid.* McDowell: 2001.) Diem ‘esclarir’ per seguir el pressupòsit de Peirce d'emprendre l'esclariment d'idees confuses en els seus cèlebres dos articles (Peirce 1988, especialment els capítols dedicats al pragmatisme). No cerquem pas, anar cap a la interioritat del contingut, que seria més aviat el procés semàntic i ens duria vers a la construcció del referent. Dewey ens diu que l'assaig de l'esclariment de les idees presenta una notable similitud amb la doctrina kantiana. Els esforços de Peirce anaven en la direcció d'interpretar el domini de l'experiència, com Kant ho fa pel domini de la pràctica, en el domini del fet *a priori*. (*Cf.* Dewey 2000: 63.) Amb Peirce la lògica de la ciència cerca les condicions *a priori* del coneixement, de manera que tracta de recuperar la dimensió de la teoria del coneixement (*Cf.* Innerarity 1985: 143), elaborada per Habermas. En fi i per acabar el fil conductor, tenim que Davidson ho ha tractat en els dualismes de les formes i els continguts per a l'activitat de l'empiricisme (*Vid.* Dokic 1996; McDowell *op. cit.*)

³ Una manera de presentar la relació amb el coneixement, centrada gairebé exclusivament en aquest i per medi de categories, esdevé l'espínós problema de l'epistemologia i de la teoria de coneixement. Una manera d'establir un criteri és fer una declaració d'intencions: “The central issue of knowledge is the relationship between categories and facts, between criteria and things. This is a thorny philosophical problem, but one which semiotics can go a long way toward resolving. The basic criteria is that of allowing the horizon of semiotics to coincide completely with the horizon of knowledge, and the semiotic enquiry itself with the mechanisms of knowledge (Prodi 1988: 1912).”

dels usuaris amb el signes per a la pragmàtica o anàlogament davant d'una relació amb els seus intèrprets per a la semiòtica:

Es obvio que el término «pragmática» se ha acuñado haciendo referencia al término «pragmatismo». Resulta plausible suponer que la significación permanente del pragmatismo reside en el hecho de que ha prestado una atención más directa a la relación de los signos con sus usuarios de la que previamente se le había concedido, así como por haber valorado con mayor profundidad que nunca antes la pertinencia de esa relación para la comprensión de las actividades intelectuales. El término «pragmática» permite subrayar la significación de los logros de Peirce, James, Dewey y Mead en el campo de la semiótica. Al propio tiempo, «pragmática», como término semiótico estricto, requiere su propia formulación. Por «pragmática» se entiende la ciencia de la relación de los signos con sus intérpretes. La «pragmática» ha de diferenciarse entonces del «pragmatismo», así como el adjetivo «pragmático» debe diferenciarse de «pragmatista» (Morris 1985: 67).

Amb aquesta referència de Morris obtenim una moderna fonamentació de la pragmàtica en el sentit de l'ús psicològic-conductual de l'accepció. Conceptes com ús, usuari o intèrpret són certament objectes de la pragmàtica. Encara que no es faci ressò directament de l'origen del terme, hi referencia una sèrie de nocions afins, que ens resulten certament útils com els de pragmàtic i el de pragmatista. El nostre objectiu recau en cercar les possibilitats d'ús wittgensteinià d'un esquema del terme que es correspongui amb la disciplina "pragmàtica" i amb les que hi estiguin relacionades directament, com a derivades o afins. Cerquem portar a col·lació la importància terminològica del naixement disciplinar a l'entorn de la ciutat de Boston, a les darreries del segle Dinou, pels filòsofs Charles Peirce⁴ i William James. L'objectiu és doble, per una banda, esclarir l'encunyació del terme i, per l'altre, establir la bona fonamentació de la disciplina. També hi considerem la lenta consolidació durant la primera meitat del segle Vint. Finalment ens fem ressò de la direcció que, partint de la fenomenologia, ha pres en la recent teoria de la deconstrucció, que va de Derrida a l'Escola de Yale.⁵ En la nostra comunicació, cerquem que prevalgui la versió històrica i lexicològica de l'origen contemporani del terme "pragmàtica." És del tot conegut que fou encunyat pel matemàtic i lògic nordamericà Peirce, fundador i inaugurador també de la semiòtica, a les darreries del segle Dinou. Com una gran part dels fets de la seva vida, aquesta fundació no resta al marge de la controvèrsia. Tot un seguit de confusions i malentesos s'han originat a l'entorn de la polèmica figura del lògic i semiòtic. La potència de les elaboracions conceptuals que va engegar li van ocasionar, fins i tot amb el seu bon amic i valedor William James, nombroses situacions d'acusada confusió.⁶

En general tenim una sèrie de nocions properes i afins. En la seva extensió segueixen un ampli espectre de mots sinònims i derivats de la noció corresponent a l'antiga noció grega de la *praxis*. Entre els sinònims propis, la sèrie va de l'accepció relativa a la disciplina "pragmàtica" i el seu derivat

---

⁴ Ara bé mentre que James es considera psicòleg, la personalitat de Peirce ha esdevingut tan complexa i en tal grau controvertida polèmica que no permet una mera adscripció a una única i sola disciplina. S'avança en nombroses activitats al tarannà propi de la multidisciplinarietat de la segona part del segle Vint. Es fa difícil assignar-li una única identitat com a filòsof —kantiana—, com a científic —geodèsic o físic—, com a lògic —continuador de Duns Scot o de Boole—, com a matemàtic —constant referència a Bolzano, Cauchy, Cantor, Dedekind o, entre d'altres, Riemann, Hamilton, Cauchy, Mach o Cayley (*Vid.*, Eisele, 1983: 91)—, en fi, com a semiòtic —dels signes i la semiosi en la referència natural i del referent construït—. En aquesta llarga tasca d'assumpció d'identitat no hem considerat que la llarga estada en el Servei Geodèsic Nordamericà li va atorgar uns coneixements geogràfics i geològics aplicats de primera línia. En lloc de tenir que prendre una sola identitat, Nubiola l'associa a una filosofia científica poc explícita ja que ha de recórrer a l'èmfasi: "Peirce era un filòsofo en el sentido tradicional del término, pero era un *filósofo científico*, que deseaba que los métodos de las ciencias fueran modelo para la especulación científica. Para el fundador del pragmatismo la diferencia entre ciencia y filosofía no estriba en el método sino en la diversa experiencia en que se apoyan: la ciencia en la experiencia especializada, la filosofía en la experiencia común y ordinaria que tan a menudo pasa inadvertida (1996: 1139s)." En el fons Peirce comptava actualitzar el llegat de Kant en el sentit que "la figura de Peirce constituye la piedra miliar de la transformación pragmatista de la filosofía kantiana (*Ibid.* 1140)."

⁵ La deconstrucció incideix en la textualitat i d'ací directament en la literatura. Va per camins de la força que la darrera té. Un dels més destacats representants de l'Escola de Yale, Hartman, ens diu que aquesta força, per medi de la presència de la paraula, "expressa el que tots sentim respecte del llenguatge figurat (Bloom *et al.* 1999: 7)."

⁶ L'atribució de l'origen i encunyació al seu amic i mecenes, el psicòleg i filòsof, William James, no s'ajusta a la realitat. Aquest li reconeix l'autoria a Peirce, de manera que, en cap instància, hom pot pensar que s'ho atribuís en contra de la voluntat peirceana. Solament succeeix que, historiogràficament, es desconeixia l'estricta realitat, causada per la dispersió i l'escassa difusió dels seus escrits. Hem d'esperar la definitiva edició dels *Collected Papers*, entrat el segle Vint.

“pragmatisme” a la inusual denominació de “pragmaticisme”.⁷ Entre les nocions impròpies que presenten relatiu grau de sinonímia, tenim les d’acció, fet, execució o realització. En un sentit ampli es donen correspondències amb les referències legitimadores respecte dels antics conceptes grecs, com els de *pragma* i *pragmatos*, allà on s’esdevenen les accions humanes. Fins aquí l’espectre lèxic ha donat una partença acceptable, ara bé si restem únicament i exclusiva en aquest recorregut no és suficient en el moment de fixar un simple esbós de la disciplina i la seva evolució, tot eixamplant-ho amb mots afins. Per tant es fa necessari, afegir-hi, amb addició de les esmentades d’acció i fet, dues nocions més, com la de pràctica i la d’intenció, tan intrínsecament indissolubles i que van lligades internament al fet pragmàtic.⁸ En aquesta comunicació no tractem la qüestió etimològica ni entrem en les formes emprades antigament. Solament hi situem un possible origen, que convé assignar, al menys historiogràficament, entre els grecs antics. El món medieval es decanta cap a la lògica pura i especulativa i hem d’esperar a John Locke que ho faci explícit sense donar-ne nom. No és fins al món modern, que Peirce ho anomena, primerament, com a “pragmatisme” i, darrerament, com a “pragmaticisme.” El nostre pressupòsit es més aviat centrar-nos en les formes d’ús corrent els darrers segles i progressar en la disciplina complementària de la fenomenologia. En certa mesura queda legitimat si considerem que la pràctica s’esdevé a continuació de la percepció fenomenològica. Per acabar considerem l’activitat filosòfica estretament lligada a la deconstrucció. Així que més endavant, més que en el sentit original, cerquem la indicació de Levinson, la que pertany al modern ús del terme. En aquest aspecte determinat, hom veu el centre d’arrancada en l’obra de Franz Brentano, que és qui aixeca la definitiva *psicologització* de disciplines i és quan es fixa com a filosofia del llenguatge (*Vid.* Hierro Pescador 1990: 63) i del llenguatge ètic (*Vid.* Camps 1976: 157.) S’eixampla en l’obra estrictament filosòfica de Donald Davidson i en el seu continuador Michael Dummett. Baldament si prenem només aquestes dues darreres figures del panorama filosòfico-lingüístic contemporani restem en fals, perquè també hi trobem d’altres, com H. P. Grice, John Austin, John Searle o Daniel Dennett, que han incorporat un fort grau de *psicologicisme* a l’ús del llenguatge.⁹

Fins aquest moment solament hem indicat una manera recent d’acarar l’origen de la pragmàtica, certament atribuïble a Charles Morris. Ara bé és del tot coneguda la seva condició de deixeble directe de Peirce i és a aquest a qui veritablement hem d’atribuir el *modern* origen de la significació del terme “pragmatisme.” No obstant això, la historiografia ha assignat incorrectament a William James la paternitat, en concret per la publicació de l’obra *Pragmatism: a new name for some old ways of thinking*, l’any 1907. El propi títol ens mostra l’antigor del terme que proposava com a nova denominació per a les antigues maneres de pensar. A la vegada James, en incorporar al títol aquestes antigues maneres de pensar, ho legitima històricament.¹⁰ L’obra immediatament esmentada, que dona fals naixement a la pragmàtica com a tal, està escrita en la forma de vuit conferències. En la primera James es fa ressò del dilema que confronta determinats corrents contraposats com són el racionalisme i l’empirisme. La forma com ho tira endavant rau en la consideració del pragmatisme com a sistema mediador entre els fets racionals i els empírics. L’oferta d’una teoria, que pugui satisfer les dues exigències contraposades, la denomina llavors amb el *rar* nom de *pragmatisme*: “el rasgo más notable absolutamente de la nueva

---

⁷ L’afegit de l’infix *-ic-* apareix com a conseqüència de desmentir l’atribució a James, respecte de la noció de “pragmatisme.” Ho fa de manera que no resti dubte si extreu el seu caràcter en forma d’un derivat infixat “pragmaticisme.” Hacking ens parla de realitzar-ho per medi d’un udol inquiet: “al ver lo que los verbalistas habían hecho con su palabra «pragmatismo», aulló «ic» e inventó la palabra, si no el hecho del pragmatismo. El pragmatismo es nominalista e idealista, las dos cosas; pero el pragmatismo de Peirce, como él declaró penderciamente, es enteramente realista. Aunque tiene su concepción acerca del significado de las palabras, no reduce la filosofía a palabras (1990: 139).”

⁸ Les nocions afins les fem seguir per altres camins menys directes, per això les considerem impròpies. Tenim certes inconcrecions, però que són un xic significatives, i que postulem ara, per exemple, les que indiquen formes de paràfrasi a l’entorn d’“allò pragmàtic,” d’“allò que s’esdevé pragmàtic” o un darrer, en sentit peirceà, “l’esclariment del fet pragmàtic.”

⁹ Aquest *psicologicisme* l’entendem com a dicotomia entre realisme i anti-realisme, certament una manera poc clara d’actualitzar l’antic dilema entre el cos i la ment. Per tant en aquests autors, la pragmàtica no hi és completament explícita arreu (*Vid.* Dennett 1991; *cf.* Ramberg 1999.) El caràcter psicologitzant hi incorpora múltiples trets. No obstant això, s’hi troben algunes indicacions on l’individu i la comunicació prenen part activa. En el primer es dona el tractament de la força discursional; en el segon, la determinació lingüística de fer per medi de paraules; en el tercer, la continuació de la intencionalitat de Brentano; i en el darrer i quart, l’actitud d’aquesta intenció.

¹⁰ Ho fa prenent la referència als antics sistemes de pensament i que, en una gran mesura apunten a l’Aristòril lògic, tot passant pel paleocristià Agustí, l’escolàstica de Duns Scot i que acaben en Kant, Berkely i Spinoza.

teoría fue el reconocimiento de una conexión inseparable entre cognición racional y propósito racional; y esta consideración era la que determinaba la preferencia por el nombre de *pragmatismo* (Peirce 1988: 225).”

Aquest és l'acte fundacional que sembla inaugurar el corrent a les darreries del segle Dinou a Boston. Ara bé no convé atribuir exclusivament a James la paternitat sinó veure-ho com a una interpretació de quelcom que ja tenia en ment Peirce en els dos articles: “com esclarir les nostres idees” i “la fixació de les creences.” En el context històric la situació entre Peirce i James es converteix en un gran malentès. De tal manera es dóna que la situació mou aquell a reformular-ho, amb l'addició del infix *-ic-*, simplement i d'una banda, per expressar la inadequació de les idees de James al seu projecte; i, d'altre, per donar sortida a un terme difícilment acceptable com a inaugurador d'una disciplina científica, que passés, més aviat, per ésser una reelaboració d'allò ja instituït per ell mateix. El nou terme infixat és publicat al *Popular Science Monthly*, edició de 1878, però resta tractat en els “Sis caràcters del sentit comú crític.”

El pragmatismo ha sido definido originalmente en forma de una máxima, tal como sigue: Considera qué efectos, que pueden tener *concebiblemente* repercusiones prácticas, concibes que tienen los objetos de tu *concepción*. Así, tu *concepción* de aquellos efectos es el todo de tu *concepción* del objeto:

Voy a reenumerar esto con otras palabras, ya que con frecuencia se puede eliminar así alguna insospechada fuente de perplejidad para el lector. Esta vez será el modo indicativo, tal como sigue. Toda la intención intelectual de un símbolo consiste en el total de todos los modos generales de conducta racional que, condicionados a todas las diferentes circunstancias y deseos posibles, se seguirían de la aceptación del símbolo (Peirce, *ibid.* 224).”

La mera menció del mode indicatiu ens anticipa les modernes teories dels actes i productes de parla, així com el del tractament de les intencions del parlant. Aquesta és una manera d'enfocar els aspectes psicològics de la filosofia de la ment abans de esdevenir netament cognitius, funcionals¹¹ o psicolingüístics. En realitat tenim que entre cadascuna de les disciplines, certament, es donen interconnexions en una gamma àmplia, que esperen ésser esclarides del tot, però que, de fet, hi són interrelacionades.

2. Pragmàtica i fenomenologia històriques.

En la nostra comunicació ens centrem en l'ambient històric nordamericà del canvi de segle Dinou al Vint. En concret a la ciutat de Boston es donaven una sèrie de reunions, que van consolidar un quefer, més aviat titllat de metafísic. Amb això tractem el moment que es consolida la definició de “pragmatisme”. En definitiva, tot plegat conforma el món naixent de la “pragmàtica.” Baldament en les reunions del dit “Club metafísic,” els participants no eren conscients del caire que estava prenent el que seria l'única i veritable filosofia americana de les darreries del segle i que, fins i tot, encara ho és en l'actualitat. Des

---

¹¹ En fi per anar tancant el reguitzell de termes, les darreres accepcions de l'expressió que presentem com a “variabilitat pragmàtica,” simplement i planera, no són més que diferents variants estrictes del mot i dels que li són afins. Però ho derivem a aspectes cognitius i funcionals. En aquest senti tenim: *pragma*, pràctic; o, d'altres molt més lluny, però que encara guarden una estreta relació: “teoria,” per a la dualitat: “teoria i pràctica,” o mots d'origen grec, gairebé conservats inalterables en la seva significació, com el de *praxis*. No ens aturem en el darrer sinó que anem més enllà i ho portem a la derivació del vocable essencial de la pragmàtica, llavors també hi trobem: *pragmafilologia*, terme òbviament compostat, i que es definit com a “pragmática comunicacional o, sencillamente, pragmática” (Pérez Tornero, 1986: 434.) D'altres també són compostats com els de *pragmalingüística* o *pragmasemiòtica*. Fins i tot tenim la màxima pragmàtica de Peirce (1988, segona part, capítol set). La manera d'encabir-ho en un marc comunicacional com aquest treball s'imposa gairebé sense tenir que cercar-ho i així ha sigut contemporàniament. Hom ha fet un ús tan gran de tots aquests vocables sense interrelacionar-los, que només es tracta d'anar-los tenint en compte. La pragmàtica ha avançat paral·lelament a la teoria de la comunicació. Ho podem veure en la següent cita del mateix Perez Tornero: “Fijémonos, por ejemplo, en el predominio del modelo de la comunicación que subyace en casi todas las formulaciones pragmáticas. Cuando Austin habla de los performativos, cuando, se desarrolla, posterior y fundamentalmente con Searle, una tipología de los actos lingüísticos, o cuando se habla de estrategias pragmáticas y de intencionalidad, o del mismo elocutivo como proceso generado por el reconocimiento de unas marcas por parte del receptor, lo que hay en todo ello es el presupuesto de que el uso del lenguaje es, ante todo, y fundamentalmente, un proceso comunicativo. Dicho de otro modo, que lo que hay en ello es la relación entre dos *Sujetos* a través de un vehículo del pensamiento. O sea, lo que ha definido Derrida como el *proyecto semiológico*, y que consiste en una teoría semiótica gravitando sobre la comunicación, algo que «implica la transmisión encargada de traspasar de un sujeto al otro, la *identidad* de un sujeto *significado*, de un *sentido* o de un *concepto* separables por derecho propio del proceso del pasaje y de la operación *significante*... En definitiva, pues, un modelo, el de la comunicación, que viene dado, casi se diría impuesto por la naturaleza, y que es jerárquicamente superior a todo lo que puede suceder en semiótica, incluida la dimensión pragmática” (*Op. cit.*, 435.)

d'aquest moment inaugurador de la disciplina, es progressa en direcció a la posterior “deconstrucció” derridiana, en el sentit parcialment lingüístic, parcialment històric, del terme, molt especialment literari en l'Escola de Yale. A fi de comptes hi ha un fil conductor que de Kant va a desembocar en Richard Rorty.

En general el nom de “pragmàtica” està relacionat directament amb la *praxis*, l'acció, la utilitat o la intencionalitat; en conjunt són conceptes que estan inextricablement lligats a l'ús i a les activitats humanes. De fet i lingüísticament, representen les formes que adopta el llenguatge en el precís moment de portar-les a la pràctica, de fer intervenir l'acció, en definitiva, de l'ús que s'en fa. En aquest sentit lingüístic, ara per ara, la disciplina de la pragmàtica ha derivat, per una banda, en temes d'interaccions en el discurs i de l'ús que empren de fórmules els interlocutors (Ducrot i Todorov 1981⁷: 380)¹² i, per altra, en l'aplicació de nocions de “veritat” semàntica (Nicolás *et al.*, *passim* 1997.) Els processos d'apropament a l'acció segueixen expedients cognitivament formals, en el sentit de l'aplicació a l'ús lingüístic i comunicatiu de variables lògiques. Així que tenim, resumidament i en codi lògic, diversos conceptes com *praxis*, pràctica, pragmàtica, pragmatisme i, fins i tot, pragmaticisme. A més, en el pressupòsit de la nostra exposició, hi relacionem, tot encabint-los, els d'acció, els d'intencionalitat o els de variabilitat estadística. Al cap i a la fi es tracta d'incorporar certs aspectes del psicologisme. La raó és clara, indefectiblement, s'observen unes regularitats, sotmeses a canvis d'experiències compartides pels sistemes cognitius (Escandell 2006²: 226.) Així que hi ha una continua activitat que no és més que un procés social¹³ incessant de “semiosi” en la matèria significant i que emergeix com a fenomen copsat cognitivament.¹⁴ Per tant el fil conductor del desenvolupament de la pragmàtica segueix, parcialment i significatiu, un eix lògic-filosòfic amb aspectes cognitius. Si afegim la percepció, relacionada amb el fenomen, quelcom com allò dit *fáneron*, entrem en el corrent fenomenològic d'Edmund Husserl.¹⁵ De la rudimentària noció de la *Destruktion* de Martin Heidegger es va a la teoria de la *deconstruction* de Derrida (*Vid.* Cumming 1991: 1: 140ss.) En fi, de les formes conductuals de l'esmentat Morris hi ha un fil directe al relativisme pragmàtic de Rorty, quan intermescla ètica i epistemologia (*Vid.* Rorty *op. cit.*) Finalment i recent, John Searle i Julia Kristeva han incorporat nous aspectes del psicologisme de Franz Brentano.

3. La deconstrucció en el model fenomenològic post-husserlià.

---

¹² Per a l'estudi de la intervenció funcional en el llenguatge, Ducrot i Todorov posen èmfasi en la distinció entre la sintaxi i la semàntica. Aquestes han de defugir la consideració pragmàtica, si més no en profunditat: “la pragmática describe el uso que pueden hacer de las fórmulas los interlocutores que se proponen actuar unos sobre otros. Ahora bien, la semántica y la sintaxis, que estudian el núcleo mismo de la lengua, deben elaborarse al abrigo de toda consideración pragmática (1981⁷: 380).” Amb la qual cosa aquests autors no deixen de separar aspectes estructurals dels funcionals, de manera que es planten en un camp d'acció que no veu enlloc la indissolubilitat pel que fa a la immediatesa de l'acció. Fins i tot en la pràctica teòrica, la interconnexió es dona entre tot tipus de disciplines. És la activitat constant, l'acció i l'ús.

¹³ A la vida social podem observar nombroses característiques col·lectives o individuals. Diguem-ho emprant el mot de fenòmens que cospem en la vida social. La teoria lògica que ho encabeixi ha de començar per un fort tarannà d'observació, per tant ha de discórrer paral·lelament al tractament que realitza la fenomenologia contemporània: “si se parte de la opinión de René Thom según la cual «toda ciencia es el estudio de una fenomenología», tenemos que saber en primer lugar ¿cuál es la fenomenología que elegiremos y que será compatible con nuestro propósito? Peirce, precisamente ha elaborado (y esta elaboración es un aspecto fundamental de su búsqueda incesante de reducción de la diversidad a la unidad) una fenomenología basada en el carácter relacional a priori de todo modo de ser por cualquier cosa. El fenómeno o fanerón es «la totalidad colectiva de todo lo que de cualquier modo o en cualquier sentido está presente en la mente [4, 12.84]» La tarea de la fenomenología será entonces de descubrir no todo lo que hay en el fanerón, sino sólo los elementos indescomponibles, es decir aquellos que son lógicamente indescomponibles o por medio de una observación directa (Marty, 1986: 340).” Al mot ‘fanerón’ i la seva relació amb la semiosi ens hi referim a la nota immediatament posterior.

¹⁴ La semiosi és un concepte central en l'obra de Peirce. És l'activitat ininterrompuda on es generen el signes, dita també *faneroscopia* —término que Peirce prefiere— estudia el fáneron apoyándose en la observación: «Nada hay tan directamente observable como el fáneron» (1286.) No tiene, pues, ningún tipo de prejuicio y huye de cualquier connotación psicológica (1.285) o fisiológica (1.287) (Castañares Burcio 1986: 174, els tres números entre parèntesis indiquen els *Collected Papers* de Peirce).” En certa mesura hi tornem sota apectes deconstructius en el tercer capítol, pel moment deixem la faneroscopia com a mot sinònim de semiosi.

¹⁵ Com l'espai es reduït, hem bandejat els aspectes fenomenològics més feixucs d'Edmund Husserl. També ho fem ara de la seva relació amb Martin Heidegger i de l'evolució perceptiva cap a Merleau-Ponty, que preparen el Derrida fenomenològic dels primers temps. Hem preferit centrar-nos en la variabilitat lexicològica de la noció de la disciplina i seguir amb la deconstrucció.

Una vegada la fenomenologia ha pres carta de natura i és fixada com a disciplina a cavall entre la filosofia i la matemàtica, es succeeixen una sèrie de corrents teòrics, que es prenen com a paradigma. Cadascun dels mateixos no deixen de renovar el vigor de l'elaboració teòrica des de la filosofia al llenguatge. El ventall de corrents interrelaciona diverses disciplines properes, com la psicolingüística, la semàntica i la semiòtica i les incorpora a la reflexió lingüística. En un primer moment es fa abstracció del context pragmàtic, com a pas provisional; altrament acaba per introduir-hi paraules com "oració," "enunciat," "judici" o expressions com "yo," "tu," "aquí," "allà," "ara," "ahir" o "això," veritablement contextuals i certament connotatives pragmàticament (Bar-Hillel, 1973: 110s.)¹⁶ A mesura que el segle Vint va entrant, es succeeixen corrents com l'existencialisme, l'estructuralisme, el deconstructivisme o el vast marc de recepció de la lingüística postestructural, com el paradigma generativo-transformatori (Newmeyer 1982.) Ara bé, en el panorama contemporani de la filosofia del llenguatge i després de l'obra husserliana, la fenomenologia experimenta una sèrie de canvis profunds, impulsats, en part, per la derivació ontològicolingüística de Heidegger. Vials i viaranys lexicològics duen la disciplina al lloc on es troba en l'actualitat. En plena espiral de creació de l'existencialisme, Jean-Paul Sartre li confereix una dimensió d'espectre ampli, en darrera instància empenyent-ho tot cap a la literatura i a la dialèctica, certament reblerta de teoria política. La seva crítica de la raó dialèctica marca una època filosòfica. Encara situat en l'aixopluc dialèctic sartrià, Merleau-Ponty ho dirigeix vers al món objetual i al de la percepció, abans d'acabar en Ricoeur i el tractament hermenèutic de la metàfora. En un passatge que té molt de caràcter historiogràfic i d'autobiografia, Ricoeur ens mostra, en primera persona, les dubtes comunes d'aquell temps. És especialment significatiu el moment com recorda l'interès per l'acció com a relació amb el món, tan característic per la seva profunditat.

Al situarme en la transición alemana que va de Husserl a Heidegger, y en la proximidad francesa con Merleau-Ponty, me pregunté a mí mismo qué es lo que quedaba aún por hacer. Y muy pronto comprendí que el complemento de la obra de Merleau-Ponty pasaba por interesarme por la acción. Él había hablado de la percepción, pero la acción es otro tipo de relación con el mundo. A medida que he ido envejeciendo he añadido a la dimensión del ser actuante la dimensión sufriente. Y así fue como mi primer trabajo resultó ser una reflexión sobre la voluntad, precisamente en tanto que lugar de experiencia humana en el que elaboramos proyectos, pero también como lugar en el que nos apoyamos en función de los recursos que nuestro cuerpo proporciona bajo la forma de emociones, bajo la forma de hábitos, que se encuentran en el transcurso de esa vida que hemos elegido pero a la que debemos proporcionar un consentimiento (Ricoeur, 2001: 32).¹⁷

Finalment i per anar cloent aquest capítol, Jaques Derrida, entre d'altres no exactament fenomenologistes, ho encaminen vers el camí del replantejament teòric textual, especialment el de l'anomenada Escola de Yale. En un bon començament, l'interès derridià es dirigeix a estrats sobreposats de quelcom que indica un interès per la gramaticalització (1967,) mentrestant i progressivament elabora la teoria de la "deconstrucció," terme de gran impacte en la comunitat científica, malgrat la vaguetat lèxica que comporta.¹⁸ En aquells moments inicials, Derrida contempla la fenomenologia com a "disciplina d'incomparable rigor" (Cumming, *op. cit.* 1: 34,) però experimenta un canvi i acaba abandonant-la.¹⁹ De

¹⁶ Aquest article està considerat com a fundador de la variant de la pragmàtica que incorpora el context. En essència incorpora a la pragmàtica la discursivitat.

¹⁷ La dimensió autobiogràfica comporta un fort contingut de psicologia del dolor. Si ho mirem com a dicotomia entre el subjecte i l'objecte, trobem que aquell s'enfronta amb ell mateix, és a dir s'escindeix (*Vid.*, Muñoz 2007,) la qual cosa crea unes situacions pragmàtiques en el límit de l'ètica de Rorty.

¹⁸ Todorov s'en fa ressò, precisament de la característica central en la deconstrucció, com és la de la lectura. Ho realitza jugant amb el mot contraposat, construcció, òbviament no tan singular (1975.)

¹⁹ Trobem un sèrie de canvis en la posició de Derrida. "Hace casi dos décadas Jacques Derrida describía el comienzo de una época en la que definitivamente la metafísica quedaría demolida. Esa época era la nuestra, y la reconstrucción de la metafísica afecta de manera explícita a la Semiòtica. El ataque al logocentrismo, afirma Derrida, es ataque a la diferencia significante/significado, al concepto saussureano del signo «La diferencia entre significado y significante pertenece de una manera profunda e implícita a la totalidad de la gran época cubierta por la historia de la metafísica, de manera más explícita y más sistemáticamente articulada a la época más estrecha del creacionismo y el infinitismo cristianos, cuando se apropian de las fuentes de la conceptualidad griega. Esta pertenencia es esencial e irreductible: no se puede retener la comodidad o la «verdad científica» de la oposición estoica, después medieval entre signans y signatum, sin abrazar también todas sus raíces metafísico-teológicas. A esas raíces no se adhiere solamente —ya es mucho— la distinción entre lo sensible y lo inteligible, con todo lo que conlleva, a saber la metafísica en su totalidad. *Y esta distinción en general es aceptada como evidente por los lingüistas y semiólogos más vigilantes, por los mismos que piensan que el cientifismo de su trabajo comienza o termina la metafísica* (Derrida 1967: 24, versió traduïda.)"

fet s'origina un trencament total, una espècie de ruptura que guarda algunes connotacions amb la que també va experimentar Heidegger. En el fons Derrida es troba més còmode en l'experiència textual, ben clarament literària, que s'acosta als autors de Yale, Harold Bloom, Paul de Man o Geoffrey Hartman, en la cerca sencera de la jerarquia del discurs (Zima, 2002: 15.)

Finalment per cloure-ho, denotem el procés incessant que es dona en tota aquesta formulació de teories i de pràctiques. El segle Vint ha esdevingut una sèrie ininterrompuda de creacions i elaboracions lingüístiques, certament teorètiques, aparentment contraposades. No obstant això, hi ha un fluxe continu, que és la vida social on brollen aquestes elaboracions com a fenomenologies o faneroscopies. En definitiva, qualsevol ciència no deixa de connotar una convencionalitat. No hi ha "mort del subjecte", com repetides vegades hom ha dit, sinó un replantejament del mateix. Es donen tota classe d'acords voluntaris en les ciències econòmiques, les polítiques o les cognitives (Dupuy, 1990: 82.) En certa mesura, la base científica té molt de fenomenològica, al menys en la investigació i experimentació, que no deixen d'ésser aplicades i de caràcter pràctic.

4. Conclusions.

En tot l'ampli sentit del mot, el concepte "pragmàtica" ja està atestat entre els antics grecs com a nocions que fan referència als fets i accions, especialment referits als humans. Altrament no és fins a les darreries del segle Dinou que Peirce encunya el mot "pragmatisme" en l'atmosfera de les reunions de Boston. Són fonamentals els seus dos articles que fan referència a com "esclarir les idees" i a la "fixació de les creences." L'episodi d'atribució de la paternitat a James es dona com a conseqüència de la publicació de la cèlebre obra "*Pragmatisme. Un nou nom per a alguns antics modes de pensar.*" Llavors es desencadena la reacció de Peirce i l'encunyament del rar mot "pragmaticisme." Si posteriorment Morris ho porta a l'ús, per part dels intèrprets dels signes, neix pròpiament la "pragmàtica." En fi, amb Hillel s'engega el sentit centrat en la "contextualitat pragmàtica" i amb Austin i Grice, conjuntament amb Searle, la intencionalitat, portada al discurs.

En relació a la fenomenologia, Peirce va seguir atentament els desenvolupaments de la mateixa, especialment la referida a la raó pràctica en Kant, més que la de la raó pura o la de l'esperit en Hegel. Més tarde és amb Dewey i molt especialment amb Mead, que es prepara el sentit de l'ús que en fa el seu deixeble Morris. La resta conforma derivacions filosòfiques fortament influenciades per Heidegger, Sartre i Merleau-Ponty.

Per acabar, destaquem que per a la pragmàtica, des de l'antigor, tenim un fil conductor que va d'Aristòtil a Agustí, passa per Duns Scot i desemboca en Locke, tot just abans d'entrar de ple en la il·lustració. Al segle Dinou es posen les bases de la disciplina, precisament amb Peirce. Mentrestant al Vint es fixa la referència a l'ús en Morris. Finalment s'incorpora la contextualitat amb Hillel, la discursivitat i les pressuposicions en Austin i Grice. Finalment la nostra visió clou amb la versió ètica, veritablement antirrealista, de Rorty.

5. Referències bibliogràfiques.

Bar-Hillel, Yehoshua (1973). "Expresiones indicadoras." Dins T. Moro Simpson, comp., *Semántica filosófica: problemas y discusiones*. Madrid: Siglo Veintiuno, p. 95-118.

Bloom, Harold, Paul De Man, Jacques Derrida, Geoffrey Hartman i J. Hillis Miller (1999). *Deconstrucción y crítica*. Madrid: Siglo Veintiuno, *Deconstruction & Criticism*. 1979, New York: Continuum, t., M. Sánchez, S. Guardado.

Camps, Victoria (1976). *Pragmática del lenguaje y filosofía analítica*. Barcelona: Península.

Castañares Burcio, Wenceslao (1986). "Semiótica y filosofía: C. S. Peirce." *Investigaciones Semióticas*, 1, p. 165-180.

- Conesa, Francisco i Jaime Nubiola (1999). *Filosofía del lenguaje*. Barcelona: Herder.
- Cumming, Robert Denoon (1991-2001). *Phenomenology and Deconstruction*. 4 Vols. Chicago: University of Chicago.
- Dennett, Daniel C. (1991). La actitud intencional. Barcelona: Gedisa, *The Intentional Stance*. 1987, Cambridge (Mass.): The Massachusetts Institute of Technology, t., D. Zadunaisky.
- Derrida, Jacques (1967). *De la grammatologie*. Paris: Les Éditions de Minuit.
- Dewey, John (2000). La miseria de la epistemología. Ensayos de pragmatismo. Madrid: Biblioteca Nueva, edició i t., Á. M. Faerna.
- Dokic, Jérôme (1996). “Le dualisme forme/contenu et la théorie de la perception.” *Cahiers de Philosophie de l’Université de Caen*, 29, p. 83-112.
- Ducrot, Oswald i Tzvetan Todorov (1981⁷). Diccionario enciclopédico de las ciencias del lenguaje. Madrid: Siglo Veintiuno, *Dictionnaire encyclopédique des sciences du langage*. 1972, Paris: Éditions du Seuil.
- Dupuy, Jean-Pierre (1994). “En torno a la autodesconstrucción de las convenciones.” Dins Paul Watzlawick i Peter Krieg, comps., “El ojo del observador. Homenaje a Heinz von Foerster”. Barcelona: Gedisa, p. 82-96, *Das Auge des Betrachters. Beiträge zum Konstruktivismus*. 1991, München: R. Piper, t., C. Piechocki.
- Eisele, Carolyn (1983). “Fresh Light on Peirce’s Theory of Signs from his Writings on Mathematics and the History of Science.” *Semiotics Unfolding, Approaches to Semiotics*, 68, p. 91-98.
- Escandell, M. Victoria (2006²). *Introducción a la pragmática*. Barcelona: Ariel.
- Grice, H. P. (1991³). “Las intenciones y el significado del hablante.” Dins L. M. Valdés, comp., *La búsqueda del significado. Lecturas de filosofía del lenguaje*. Madrid: Tecnos, p. 495-523.
- Hacking, Ian (1990). “Cinco parábolas.” Dins R. Rorty, J. B. Schneewind, Q. Skinner, comps., La filosofía en la historia. Ensayos de historiografía de la filosofía. Barcelona: Paidós, p. 127-152, *Philosophy in History*. Cambridge: Cambridge University Press, t., Eduardo Sinnott.
- Hierro-Pescador, José (2005). *Filosofía de la mente y de la Ciencia cognitiva*. Madrid: Akal.
- Innerarity, Daniel (1985). *Praxis e intersubjetividad. La teoría crítica de Jürgen Habermas*. Pamplona: Eunsa.
- James, William (1984): Pragmatismo. Un nuevo nombre para algunos antiguos modos de pensar. Barcelona: Orbis, *Pragmatism: a new name for some old ways of thinking*. 1907, t., L. Rodríguez.
- Levinson, Stephen (1983). *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Marty, Robert (1986). “La semiótica de C. S. Peirce: presentación formalizada.” *Investigaciones Semióticas*, 1, p. 339-353.
- McDowell, John (2001). “Scheme-Content Dualism and Empiricism.” Dins P. Kotatko, P. Pagin, G. Segal, eds., *Interpreting Davidson*. Stanford: Centre for the Study of Language and Information, p. 143-154.
- Morris, Charles (1985). Fundamentos de la teoría de los signos. Barcelona: Paidós, *Foundations of the Theory of Signs*, Parte segunda de *Writings on the General Theory of Signs*. 1971, The Hague, Paris: Mouton, t., R. Grasa.
- Muñoz, Jacobo (1997). “El sujeto de la vida dañada.” Dins Vicente Sanfélix Vidarte, ed., *Las identidades del sujeto*. València: Pre-Textos, p. 149-162.

- Newmeyer, Frederic (1982). El primer cuarto de siglo de la gramática generativo-transformatoria (1955-1980). Madrid: Alianza, *Linguistic Theory in America. The First Quarter Century of Transformational Grammar*. 1980, New York: Academic, t., J. J. González, J. A. Martínez, F, Muñoz.
- Nicolás, Juan Antonio, i María José Frápolli, eds. (1997): *Teorías de la verdad en el siglo XX*. Madrid: Tecnos.
- Nubiola, Jaime (1996). “Realidad, ficción y creatividad en Peirce.” *Mundos de Ficción, Investigaciones Semióticas*, 6, p. 1139-1145.
- Peirce, C. S. (1988): El hombre, un signo (El pragmatismo de Peirce). Barcelona: Crítica, *Collected Papers of Charles Sanders Peirce*. 1988, Cambridge (Mass): Harvard University Press, t., José Vericat.
- Pérez Tornero, J. M. (1986). “Comunicación y pragmática: algunas dificultades de la sociosemiótica.” *Investigaciones Semióticas*, 1, p. 429-442.
- Prodi, Giorgio (1988). “Material bases of signification.” *Semiotica* 69(3/4), p. 191-241.
- Ramberg, Bjorn (1999). “Dennett’s Pragmatism.” *Revue Internationale de Philosophie*, 207, p. 61-86.
- Ricoeur, Paul (2001). “De la fenomenología al conocimiento práctico. Paisaje intelectual de mi vida.” *Archipiélago*, 47, p. 31-39, t., F. Álvarez-Uría.
- Rorty, Richard (1998). El pragmatisme, una versió. Antiautoritarisme en ètica i epistemologia. Vic: Eumo, Universitat de Girona, Universitat de Vic, edició i t., J. Vergés
- , (1999). “Pragmatism as Anti-Authoritarianism.” *Revue Internationale de Philosophie*, 207, p. 7-20.
- Todorov, Tzvetan (1975). “La lecture comme construction.” *Poétique*, 24, p. 417-425.
- Wittgenstein, Ludwig (1999). Investigaciones filosóficas. Madrid: Altaya, *Philosophische Untersuchungen*. London: Basil Blackwell, t., A. García, U. Moulines.
- Zima, Peter V. (2002). Deconstruction and Critical Theory. London, New York: Continuum, *Die Dekonstruktion Einführung und Kritik*. 1994, Tübingen, Basel: A. Francke, t., Rainer Emig.